Høringsnotat fra Norsk cøliakiforening til Stortingets næringskomité

Prop. 1 S (2026–2027) Landbruks- og matdepartementet
Kap. 1142 Landbruksdirektoratet, post 21 Spesielle driftsutgifter – Beredskapslagring av korn

Norsk cøliakiforening (NCF) har over 10 000 medlemmer og arbeider for personer med cøliaki og andre tilstander som krever glutenfri kost.

NCF støtter satsingen på beredskapslagring av korn. Regjeringen foreslår 87,65 mill. kroner til formålet i 2027, og innen 2029 skal staten ha et lager på 82 500 tonn matkorn, nok til tre måneders forbruk.[1] Det er et viktig løft for norsk matsikkerhet.

Hele lageret skal imidlertid bestå av hvete, og det finnes ingen offentlige beredskapsplaner for glutenfritt korn eller mel. Det er anslagsvis rundt 100 000 nordmenn som har cøliaki. I tillegg er det et betydelig antall nordmenn med dermatitis herpetiformis, glutenataksi eller hveteallergi som heller ikke kan nyttiggjøre seg av kornberedskapen som nå bygges opp.[2]

Vi har ikke funnet noen vurdering av helsebehovene til disse gruppene i Landbruksdirektoratets utredninger av lageret fra 2022 og 2023.[3] Analysen ble tidlig avgrenset til hvete, fordi hvete er den viktigste råvaren for næringsmiddelindustrien. Samtidig ble lagerbehovet beregnet ut fra hele forbruket av matkorn, også havre, rug og bygg.[4] Lageret er altså dimensjonert etter et forbruk der havre inngår, men skal bare fylles med hvete.

Vi ber komiteen om tre merknader: at matberedskapen også skal ivareta dem som må ha glutenfri kost, at regjeringen utreder hvordan ren havre kan inngå i kornlageret, og at ansvaret for denne gruppen blir avklart.

Glutenfri kost kan ikke velges bort i en krise

Det finnes ingen medisin mot cøliaki. Den eneste behandlingen er streng glutenfri kost hele livet. Ubehandlet cøliaki kan gi benskjørhet, infertilitet og økt risiko for enkelte kreftformer hos voksne, og veksthemming og tannemaljeskader hos barn. Ved glutenataksi kan gluten gi varige skader på nervesystemet. I en forsyningskrise kan de fleste spise det meste som er tilgjengelig. Det kan ikke de ovennevnte sykdomsgruppene.

Cøliaki skader tarmtottene og svekker opptaket av næringsstoffer. Behovet for næringsrik og fiberrik mat er derfor større hos denne delen av befolkningen enn ellers. Korn er en hovedkilde til fiber, jern og B-vitaminer i norsk kosthold, og det er nettopp korn denne gruppen vil mangle om hvete er det eneste som blir tilgjengelig under kriser.[5]

Helse- og omsorgsdepartementet har selv påpekt dette. På NTP og Nofimas fagdag om matberedskap i august i år ble kronisk syke med behov for spesialkost, blant dem personer med cøliaki, omtalt som en sårbar gruppe med risiko for helseforverring i kriser.[6] Departementet la vekt på at sårbare grupper rammes først og hardest. Det er vi enige i, men det er ikke fulgt opp i planene.

Bekymringen blant medlemmene er stor. I en undersøkelse NCF gjennomførte sommeren 2025, svarte over 80 prosent at de er bekymret for at det mangler beredskap for glutenfri mat.[7]

Havre passer inn i den generelle beredskapen

Vi har forståelse for at beredskapspolitikken bygger på generelle og fleksible løsninger, og at det ikke er realistisk å lage egne ordninger for hver enkelt gruppe. Forslaget vårt er i tråd med dette. Havre er vanlig mat for hele befolkningen, den tåler langtidslagring og er næringsrik.

Havre inneholder ikke gluten og kan derfor spises av personer med hveteallergi og av nesten alle med cøliaki.[8] Vanlig havre høstes, transporteres og bearbeides imidlertid ofte på de samme maskinene som hvete, rug og bygg. Vanlig havregryn har derfor en risiko for å være krysskontaminert.

Ren havre er havre som er metodisk renset for forurensninger av andre kornsorter, både under dyrkingen, innhøstingen og lagringen.[9] Om en andel av det fremtidige beredskapslageret også består av ren havre, vil cøliakerne og de andre sårbare gruppene få tilnærmingsvis samme matsikkerhet som den øvrige befolkningen.

Havre er en vesentlig kornart i norsk landbruk, men i dag er det bare rundt 20 bønder som dyrker ren havre. Produksjonen er sårbar. Både i 2024/25 og 2025/26 har behovet for norsk havre med grynkvalitet vært større enn tilgangen, og det ble derfor igjen åpnet for import av mathavre.[10] Insentiver til økt produksjon, for eksempel kontraktsdyrking og lagring hos produsentene, vil styrke selvforsyningen og gi et naturlig grunnlag for en havreandel i beredskapslageret.[11]

Tidspunktet er gunstig. Lageret bygges opp gradvis fram mot 2029. Skal størrelsen eller innretningen på kornlageret vurderes på nytt, bør valg av kornslag være en del av vurderingen. En mindre andel ren havre vil ha liten betydning for de samlede kostnadene, men stor betydning for dem det gjelder.

Beredskap må planlegges, og noen må ha ansvaret

I svar til Stortinget i januar 2025 viste helse- og omsorgsministeren til at det i en krise finnes andre mekanismer enn beredskapslagring for å sikre denne gruppen.[12] Vi mener det ikke er godt nok. Ren havre må dyrkes, lagres og håndteres atskilt fra annet korn for å unngå innblanding av gluten. Det lar seg ikke ordne når krisen først er et faktum.

I dag er ansvaret spredt på tre departementer. Nærings- og fiskeridepartementet har ansvaret for forsyningssikkerhet, Landbruks- og matdepartementet for kornlageret og Helse- og omsorgsdepartementet for helseberedskap og ernæring. Ingen av dem har et tydelig ansvar for personer som må ha glutenfri kost. Det bør avklares *før* en alvorlig krise inntreffer.

Vi er også kjent med at det vurderes å etablere beredskapsbutikker etter finsk modell. Hvis det skjer, bør sortimentet omfatte glutenfrie og næringsrike basisvarer. Det vil være et godt supplement, men kan ikke erstatte et glutenfritt alternativ i kornlageret.

Forslag til merknader

NCF ber komiteen slutte seg til følgende merknader:

1. *Komiteen viser til at personer med cøliaki, dermatitis herpetiformis, glutenataksi eller hveteallergi er sårbare grupper i en forsyningskrise, og mener at den nasjonale matberedskapen også må ivareta personer som er avhengige av glutenfri kost.*
2. *Komiteen mener regjeringen bør utrede hvordan ren, glutenfri havre kan inngå i det statlige beredskapslageret for matkorn, og komme tilbake til Stortinget med dette senest i forbindelse med statsbudsjettet for 2028.*
3. *Komiteen mener regjeringen bør avklare hvilket departement som har ansvaret for beredskapen til personer som må ha glutenfri kost, og hvordan dette skal samordnes med helseberedskapen og andre beredskapsordninger.*

NCF mener at en andel ren havre i beredskapslageret er den beste løsningen på sikt. Vi bidrar gjerne med kunnskap og erfaring, og stiller gjerne til møte med komiteens medlemmer.

---

[1] *Prop. 1 S (2026–2027) Landbruks- og matdepartementet*, kap. 1142 post 21 og del III kap. 6 Samfunnstryggleik og beredskap. https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-1-s-20262027/id3175272/

[2] Befolkningsundersøkelser som Tromsø-undersøkelsen og HUNT 4 i Trøndelag fylke har funnet at det sannsynligvis er nærmere 2 % av befolkningen som har cøliaki, altså rundt 100 000 personer. I tillegg antar Norges Astma- og Allergiforbund at rundt 0,04 % av befolkningen har hveteallergi, det vil si litt over 22 000 av den voksne befolkningen.

[3] *Landbruksdirektoratet: Beredskapslagring av matkorn*. Ulike tilnærminger til etablering av beredskapslagring av matkorn. Rapport nr. 31/2022, 15. juni 2022; Landbruksdirektoratet: Beredskapslagring av matkorn – forslag til utforming. *Rapport nr. 17/2023, 20. februar 2023*. Rapporten fra 2023 slår fast at «Kun korn, og bare mathvete, skal inngå i lagringen» (s. 5).

[4] *Landbruksdirektoratet, rapport nr. 31/2022*, s. 8: «Hvete er den viktigste matkornarten, og analysen begrenses til hvete.» og «Det legges imidlertid til grunn hele kvantumet av forbrukt matkorn som beregningsgrunnlag.»

[5] *Helsedirektoratets kostråd* (2024) anbefaler minst 90 gram fullkorn daglig. En annen rapport fra *Helsedirektoratet: Utviklingen i norsk kosthold 2025,* kap. 5.5 Kostfiber, viser at korn og kornprodukter stod for 56 prosent av kostfiberet i matforsyningen i 2024, og anbefaler minst 25 gram kostfiber per dag for kvinner og 35 gram per dag for menn.

[6] Innlegg ved Helse- og omsorgsdepartementet på fagdagen *«Matberedskap når krisen rammer vår matforsyning»*, arrangert av NTP og Nofima, Oslo, 18. august 2026.

[7] Norsk cøliakiforening, medlemsundersøkelse gjennomført sommeren 2025.

[8] *NHI.no: Havre i glutenfri kost* (oppdatert 28. mai 2024). Svært få personer med cøliaki tåler ikke ren havre, og det anbefales kun spesialprodusert og rentestet havre.

[9] *Kommisjonens gjennomføringsforordning (EU) nr. 828/2014* om informasjon til forbrukerne om fravær eller redusert innhold av gluten i næringsmidler. Havre i næringsmidler merket glutenfri må være spesielt produsert, tilberedt og/eller bearbeidet for å unngå forurensning fra hvete, rug og bygg, og glutennivået må ikke overstige 20 mg/kg.

[10] *Landbruksdirektoratet (2026): Markedsrapport 2025*. Rapport nr. 2/2026, 3. mars 2026.

[11] Ifølge Landbruksdirektoratets egen utredning består til sammenligning det finske beredskapslageret av hvete, havre, rug og bygg, med om lag 30 prosent havre. Landbruksdirektoratet, rapport nr. 31/2022, s. 14 (kap. 2.3 Beredskapslagring i Finland).

[12] Svar fra helse- og omsorgsministeren på skriftlig spørsmål nr. 15:734 (2024–2025) fra Erlend Larsen (H), 7. januar 2025. https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Sporsmal/Skriftlige-sporsmal-og-svar/Skriftlig-sporsmal/?qnid=99959.